

"Створюючи Зону вищої освіти Європи"

Комюніке конференції міністрів вищої освіти

Преамбула

19 червня 1999 року, через рік після прийняття Сорбонської декларації, міністри вищої освіти 29 Європейських країн підписали Болонську декларацію. Були узгоджені важливі спільні кроки для розвитку ефективної та єдиної Зони вищої освіти Європи у період до 2010 року. На Празькій конференції 19 квітня 2001 року міністри збільшили кількість задач та підтвердили свій намір про встановлення Зони вищої освіти близько 2010 року. 19 вересня 2003 року міністри вищої освіти з 33 Європейських країн зібрались у Берліні для того, щоб переглянути досягнуті успіхи, та встановити пріоритети та нові задачі на наступні роки, маючи на меті прискорення реалізації проекту створення Зони вищої освіти Європи. Вони погодились з наступними поглядами, принципами, та пріоритетами:

Міністри підтвердили важливість соціального аспекту Болонського процесу. Необхідність підвищення конкурентноздатності, яка повинна бути урівноважена з поліпшенням соціальних характеристик Зони вищої освіти Європи, що у подальшому приведе до посилення соціальної єдності та зменшення соціальної та гендерної нерівності як на національному, так і на Європейському рівнях. В такому контексті міністри підтвердили свою позицію про те, що вища освіта є громадським благом та громадською відповідальністю. Вони наголосили, що в міжнародній освітянській співпраці та обмінах повинні домінувати навчальні цінності.

Міністри приділили належну увагу рішенням Ради Європи у Лісабоні (2000), та Барселоні (2002), щодо перетворення Європи на "найконкурентнішу та найбільш динамічну, основу на знаннях економіку, з більшою кількістю робочих місць кращої якості, та більшою соціальною єдністю", та закликали до подальших дій і тіснішої співпраці в контексті Болонського процесу.

Міністри прийняли до уваги звіт, наданий Групою контролю про розвиток Болонського процесу у період між Празьким та Берлінським саммітами. Також до уваги був прийнятий звіт "Тенденції - III", підготовлений Асоціацією Європейських університетів (АЄУ), і результати семінарів, які були організовані декількома країнами-учасницями та закладами вищої освіти, організаціями і студентами. Також міністри прийняли до уваги Національний звіт, який є свідченням значного прогресу, досягнутому у застосуванні принципів Болонського процесу. На завершення, вони звернули увагу на повідомлення Європейської комісії і Ради Європи про їхню підтримку Процесу. Міністри погодились, що повинні бути прийняті міри по створенню міцних зв'язків між вищою освітою та науково-дослідницькою системою відповідних країн. Створення Зони вищої освіти Європи виграє від поєднання з Зоною Європейських наукових досліджень, посиливши таким чином фундамент створюваної Європи Знань. Метою такого утворення є збереження культурного

та лінгвістичного багатства Європи, яке базується на успадкованій різноманітності традицій, та сприяння потенціалу інновацій, соціальному і економічному розвитку, через зміцнення співробітництва між Європейськими ВНЗ.

Міністри визнали ту первинну роль, яку у створенні Зони вищої освіти Європи відіграють ВНЗ та студентські спілки. Вони прийняли до уваги інформацію Асоціації Європейських університетів (АСУ), яка надійшла від конвенту ВНЗ в Граці (Graz), внески Європейської асоціації ВНЗ (EURASHE), та повідомлення з ESIB - Національних студентських спілок Європи.

Міністри вітають зацікавленість інших регіонів світу до створення Зони вищої освіти Європи. Особливо бажаною є присутність представників Європейських країн, які ще не приєдналися до Болонського процесу, так само, як і представників Європейської комісії, Латинської Америки, та Карибського спільного простору вищої освіти у якості гостей конференції.

Прогрес

Міністри вітають ініціативи, що мали місце з моменту проведення Празького самміту вищої освіти, які роблять систему вищої освіти більш прозорою та збільшують якість Європейської вищої освіти на рівні навчальних закладів, та на національному рівні. Вони високо оцінюють співробітництво та роботу всіх партнерів - університетів, студентства, та інших зацікавлених сторін.

Міністри підкреслюють важливість усіх елементів Болонського процесу для створення Зони Європейської вищої освіти, та наголошують на необхідності інтенсифікації зусиль на рівні навчальних закладів, а також на національному та Європейському рівнях. Міністри докладатимуть зусиль для створення високоефективної системи гарантій якості навчання, а також для ефективного використання дворівневої системи освіти та визнання системи курсів та періодів навчання.

Гарантія якості

Якість вищої освіти безумовно є основою створення Зони Європейської вищої освіти. Міністри підтримують подальший розвиток гарантій якості на рівні навчальних закладів, національному та Європейському рівнях. Вони наголошують на необхідності розвитку критеріїв та методологій для загального користування у сфері якості освіти.

Вони також підкреслюють, що, згідно з принципами автономії навчальних закладів, первинна відповідальність за якість вищої освіти лежить на кожному окремому навчальному закладі, і таким чином забезпечується можливість перевірки якості системи навчання в національних рамках.

Таким чином, вони вважають, що у 2005 році національні системи гарантій якості повинні включати:

- визначення відповідальності органів та навчальних закладів, які беруть участь;
- оцінку програм закладів, яка включає внутрішній контроль, зовнішню перевірку, участь студентів та публікацію результатів;

- систему акредитації, сертифікації або подібні процедури;
- міжнародну участь, співробітництво та створення спілок.

На Європейському рівні, міністри звертаються до E N Q A та її членів, у співпраці з E U A, EURA S HE та ESIB, для розробки узгоджених стандартів, процедур та рекомендацій з питань гарантії якості, а також для впровадження системи рівноправного розгляду та/або акредитації агенцій чи органів, та звітування про досягнуті результати на зустрічі 2005 року. Належний звіт буде прийнятий після випробування гарантій якості і інших асоціацій та організацій.

Структура ступеню: Прийняття системи, що базується на двох рівнях:

Міністри раді відзначити, що відповідно до прийнятої в Болоньї декларації про двоциклічну систему, у Європейському ландшафті вищої освіти відбуваються всебічні зміни. Всі міністри приймають терміном для впровадження системи двох циклів 2005 рік.

Міністри підкреслили важливість консолідації досягнутих результатів та прийняття змін шляхом діалогу у межах навчальних закладів, а також між навчальними закладами та їх працівниками.

Міністри заохочують країн-учасниць детально продумати систему сумісних та легко порівняних кваліфікацій для своїх систем вищої освіти.

Кваліфікації повинні описуватись з точки зору об'єму роботи, рівню, навчального результату, компетентності, та профілю. Міністри беруть на себе відповідальність виробити загальну систему кваліфікацій для Зони Європейської вищої освіти.

В рамках цієї системи ступені повинні мати різновизначені результати. Ступені першого та другого циклу повинні мати різні напрями та профілі, для того, щоб відповідати різноманітності індивідуальних та академічних потреб, а також потребам ринку праці. Ступені першого циклу повинні надавати доступ, в значенні Лісабонської конвенції, до програм другого циклу. Ступені другого циклу даватимуть доступ до здобуття докторського звання.

Міністри підкреслили, що вони всіма шляхами будуть добиватися доступності вищої освіти для всіх.

Підвищення мобільності

Мобільність студентів, а також викладацького та адміністративного складу є важливою умовою створення Зони вищої освіти Європи. Міністри підкреслюють важливість мобільності у навчальній, культурній, а також, політичній, соціальній, та економічній сферах. Вони раді відзначити, що, з часу їхньої останньої зустрічі, показники мобільності зросли, у великій мірі завдяки значній підтримці програм Євросоюзу. Міністри робитимуть наступні кроки щодо збільшення статистичних показників мобільності студентів.

Вони підтвердили свій намір докласти всіх зусиль до знищення будь-яких перешкод для свободи руху в межах Зони вищої освіти Європи.

Створення кредитної системи

Міністри підкреслюють важливу роль, яку грає Європейська кредитна трансферна система (ECTS) у підвищенні мобільності студентства та у розвитку міжнародних навчальних програм. Вони відмічають, що ECTS стає все більш вагомим для національних навчальних систем. Вони схвально очікують її подальший розвиток від просто кредитної системи до трансферно-накопичувальної системи, яка могла б використовуватися у межах Зони вищої освіти Європи.

Визнання ступенів: прийняття співвідносної та легко зрозумілої системи ступенів

Міністри підкреслюють важливість Лісабонської конвенції про визнання дипломів, яку мають ратифікувати всі країни-учасниці Болонського процесу, та закликає спілки ENIC та NARIC, а також повноважні національні відомства до подальшого виконання конвенції.

Вони ставлять за мету, щоб кожний студент, який закінчить університет після 2005 року, автоматично і безкоштовно отримував Доповнення до диплому. Доповнення повинно видаватися широко розповсюдженою європейською мовою.

Вони закликають навчальні заклади та їхніх працівників до широкого використання Доповнень до дипломів, і, таким чином, до використання переваг прозорості та гнучкості системи ступенів вищої освіти для сприяння працевлаштуванню та продовженню освіти.

Вищі навчальні заклади та студентство

Міністри підтримують участь ВНЗ та студентства у Болонському процесі і вважають, що лише активна участь всіх партнерів в Процесі може забезпечити його довгостроковий успіх.

Усвідомлюючи, який внесок авторитетні ВНЗ можуть зробити в економічний та соціальний розвиток, міністри сходяться на тому, що університети повинні бути уповноважені приймати рішення щодо своєї внутрішньої організації та управління. Міністри закликають ці навчальні заклади і в подальшому впроваджувати реформи в усі сфери свого життя. Міністри відзначають конструктивну участь студентських спілок в Болонському процесі та підкреслюють необхідність залучення студентства до подальших дій.

Студентство є повноправним партнером в управлінні вищою освітою. Міністри закликають університети та студентство до більш активної участі в управлінні вищою освітою.

Міністри наголошують на необхідності забезпечення гідних умов проживання та навчання для студентів, маючи на увазі, щоб вони могли успішно завершити курс навчання, впродовж обумовленого строку, без перешкод, зв'язаних з соціальною та економічною ситуацією в їхніх сім'ях. Також міністри підкреслюють необхідність збору даних про соціальне та економічне положення студентства.

Впровадження Європейської тематики у вищу освіту.

Міністри відзначають, що, згідно з їх закликом у Празі, в даний час впроваджуються додаткові спецкурси, курси та програми з Європейською тематикою або орієнтацією.

Вони відзначають, що університетами в різних Європейських країнах була започаткована ініціатива щодо об'єднання їхніх навчальних ресурсів та культурних традицій для розвитку єдиних програм навчання та розробки спільних ступенів на першому, другому, та третьому рівнях.

Більш того, вони підкреслили необхідність значного періоду навчання за кордоном в межах програм спільних ступенів, а також для багатомовності та розвитку мовної вправності, для розкриття потенціалу студентів в контексті Європейської єдності та підвищення конкурентоспроможності на ринку робочої сили.

Міністри погоджуються докласти зусиль, щоб усунути на національному рівні юридичні перешкоди, що можуть заважати встановленню та визнанню спільних ступенів, а також активно підтримувати розвиток гарантій якості та єдиних навчальних програм, які ведуть до встановлення таких ступенів.

Підвищення привабливості Зони вищої освіти Європи

Міністри погоджуються, що привабливість та відкритість Європейської вищої освіти повинна бути збільшена. Вони підтверджують готовність і в подальшому створювати стипендіальні програми для студентів з країн третього світу.

Міністри заявляють, що міжнародний обмін у вищій освіті повинен орієнтуватися на критерії якості та навчальної цінності, і погодилися сприяти досягненню цієї мети. У всіх обставинах таке сприяння повинно включати соціальні та економічні аспекти.

Вони заохочують співпрацю з іншими регіонами світу через створення семінарів та конференцій для представників цих регіонів.

Можливість навчатися впродовж всього життя.

Міністри підкреслюють важливий внесок вищої освіти у впровадження довічного навчання в реальність. Вони приймають міри щоб спрямувати національну політику своїх країн до цієї мети і спонукати ВНЗ збільшити можливості навчатися незалежно від віку, включаючи визнання попередньої освіти. Вони підкреслюють, що такі дії повинні бути невід'ємною складовою діяльності вищої освіти.

Крім того, міністри наголошують на виробленні кваліфікаційних рамок для Зони вищої освіти Європи, щоб розробити широкий спектр гнучких навчальних шляхів, можливостей та технологій, а також щоб плідно використати кредити ECS.

Вони підкреслюють необхідність збільшення можливостей для всіх громадян, згідно з їхніми бажаннями та можливостями, слідувати шляхом вищої освіти впродовж всього життя.

Додаткові дії

Зона вищої Європейської освіти й та Зона Європейських досліджень - два стовби суспільства, що базується на знаннях.

Знаючи про необхідність тісних зв'язків між ЕНЕА та Е R А у Європі Знань, а також про важливість досліджень як складової частини вищої освіти Європи, міністри вважають за необхідне дивитись за межі системи двох циклів як мети сьогодення, і включити докторську ступінь як третій цикл Болонського процесу. Вони підкреслюють важливість досліджень та міждисциплінарності в підвищенні якості вищої освіти, та підвищенні конкурентноздатності Європейської вищої освіти взагалі. Міністри закликають до збільшення мобільності на докторському та післядокторському рівнях, та заохочують університети до зміцнення співробітництва у виконанні програм на здобуття докторського ступеня, та у підготовці молодих науковців.

Міністри докладатимуть всіх зусиль, щоб Європейські університети стали ще привабливішими та ефективнішими партнерами. Тому міністри просять університети надавати більше уваги дослідженням в технологічних, соціальних, та культурних аспектах розвитку суспільства.

Міністри розуміють, що існують перешкоди, які не можуть бути усунуті ВНЗ самотужки. Це потребує сильної підтримки, фінансової в тому числі, та сприятливих рішень зі сторони національних урядів та Європейських органів. На завершення, міністри заявляють, що осередкам на докторському рівні повинна надаватися підтримка для заохочення досягнення неперевершеної якості знань, щоб зробити їх еталоном Зони вищої Європейської освіти.

Перевірка результатів

Маючи на увазі цілі, встановлені до 2010 року, очікується перевірка результатів Болонського процесу. Перевірка надасть надійну інформацію про реальний прогрес, а також дасть можливість, при необхідності, внести корективи.

Міністри визначили групу контролю для організації перевірки під час самміту 2005 року, та для підготовки детального звіту по пріоритетним напрямках:

- гарантія якості
- система двох циклів
- визнання курсів та періодів навчання.

Країни-учасниці будуть, таким чином, готові надати доступ до потрібної інформації для досліджень. Доступ до банків даних буде полегшений.

Нові члени

Міністри вважають за потрібне прийняти статтю про прийняття нових членів у наступному вигляді:

Країни-учасниці Європейської культурної конвенції можуть бути прийнятими у члени Зони вищої освіти Європи довівши своє бажання і готовність слідувати меті Болонського процесу в їх власній системі освіти. Їх заяви мають включати інформацію про те, як вони слідують принципам та цілям декларації.

Міністри вирішили прийняти заяви Албанії, Андорри, Боснії та Герцеговини, Ватикану, Росії, Сербії та Монтенегро, у минулому "Югославської республіки Македонії", та привітати їх в якості нових членів, таким чином поширюючи процес у 40 Європейських країнах.

Міністри визнають, що членство у Болонському процесі спричиняє значні зміни та реформи у всіх країнах, що приєднуються. Вони згодні підтримувати нових членів на теоретичному та практичному рівнях.

Контролююча структура

Міністри уповноважують виконання всіх питань, порушених в Комюніке, а також загальне керування Болонським процесом, включаючи підготовку до наступної зустрічі міністрів Групі контролю, яка буде складатися з представників Болонського процесу та Європейської комісії, з Радою Європи, E U A, E U R A S H E, E S I B, та U N E S C O / C E P E S в якості членів-консультантів. Ця група повинна скликатися не менше двох разів на рік, і має очолюватися президентською владою ЕС у країні проведення наступної зустрічі міністрів. Правління, також очолюване президентською владою ЕС, повинне наглядати за роботою у періоди між зустрічами. Правління має складатися з голови, віце-голови, попередніх та наступних президентів ЕС, представників трьох країн-учасниць, вибраних строком на один рік, представників Європейської комісії, U E A, E U R A S H E, E S I B в якості консультантів. Група та правління можуть скликати спеціальні робочі групи так часто, як вони вважатимуть це за потрібне.

Загальна робота буде виконуватися Секретаріатом, організованим країною наступної зустрічі міністрів.

На першій зустрічі після Берлінської конференції, групі доручається визначити обов'язки правління та завдання секретаріату.

Програма роботи на 2003-2005 роки

Міністри просять Групу скоординувати свою діяльність таким чином, щоб досягти результатів, зазначених у комюніке, та звітувати про досягнуте протягом наступної зустрічі міністрів у 2005 році.

Наступна конференція

Міністри вирішили провести наступну конференцію в Бергені, Норвегія, у травні 2005 року.

Берлін, 19 вересня 2003 року.